

A DIGITAL RIGHTS MANAGEMENT SZERZŐI JOGI TERMÉSZETÉRŐL¹

1. BEVEZETÉS

A *digital rights management* (a továbbiakban: DRM) fogalma olyan műszaki megoldások körét fedi le, amelyek a szerzői jog információs társadalomban való zökkenőmentes továbbélésének indukátorai lehetnek. Egy ilyen, különböző műszaki megoldásokból álló rendszer alkalmas gátja lehet a művek, kapcsolódó jogi teljesítmények interneten történő, korlátok nélküli áramlásának, eszközt nyújthat arra, hogy a mű felhasználásának ellenőrzését szolgálni hivatott és a technika fejlődésével lassan elveszni látszó kontroll visszakerüljön a jogosulthoz. Mindezen kedvező hatások mellett azonban a jelenlegi tapasztalatok azt mutatják, hogy a DRM nemcsak a jogszerűtlen, de akár a jogos felhasználások akadályává is válhat.

Ma nem vitatott már, hogy a DRM az immateriális javak új piaci modelljeinek kialakulásában is fontos szerepet játszik, és az sem, hogy a DRM működése elsősorban a műszaki feltételek megvalósíthatóságán és csak másodsorban a jogi környezetben múlik. Tekintve azonban, hogy a műszaki megvalósíthatóság nem jelent automatikusan jogszerűséget is, illetve, hogy a két fogalom metszete határozza meg a piac lehetséges terjedelmét, egyértelműnek tűnik, hogy a technika és a piac között a jog játssza azt a közvetítő szerepet, amely végül meghatározza mindkettő tényleges mozgásterét is.

Cikkünk nyilvánvaló terjedelmi okok miatt nem foglalkozhat a DRM-mel kapcsolatban felmerülő valamennyi jogi kérdéssel, a DRM jogi szabályozása ugyanis egyebek mellett annak heterogén célrendszeréből fakadóan rendkívül összetett.² Felismerve azt a tényt, hogy a DRM-et elsősorban speciális, kulturális értékkel (is) bíró tartalmak védelmében használják, írásunk a DRM-mel kapcsolatban felmerülő általános szerzői jogi vonatkozású kérdésekre fókuszál.

¹ A jelen cikk a Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézete Infokommunikációs Jogi Centrumának (IJC) a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Hivatal által támogatott, Az információs társadalom jogi keretfeltételei és a magyar versenyképesség az EU-integráció tükrében című, hároméves kutatási programjának keretében folyó szerzői jogi kutatások részeként folytatott kutatáson alapul, annak eredményeit foglalja össze. (A teljes kutatási anyag a későbbiekben hozzáférhető lesz az IJC honlapján – www.ijc.hu)

² A polgári jog általános szabályain túl bizonyos körülmények között alkalmazni kell a szerzői jogot, az elektronikus kereskedelemre, elektronikus aláírásra, versenyjogra, adatvédelemre, információs szabadságra vonatkozó szabályokat. A *Chamberlain Group INC v. Skylink Technologies INC*-ügyben érintőlegesen a DRM és a versenyjog összefüggéseit is vizsgálta az USA fellebbviteli bírósága (Court of Appeal) 2004 augusztusában. A hivatkozott ügyben a felperes kereseti követelését – egyebek mellett – azzal indokolta, hogy termékének műszaki védelemmel való ellátása szükségszerűen kizárja annak lehetőségét, hogy az adott termék egyes alkotórészeit az igénybevevők konkurens termékkel helyettesítsék még akkor is, ha az említett műszaki eljárás igen egyszerű technológiai szempontból. Az eljáró bíróság véleménye szerint azonban a szerzői jogi jogosítványok gyakorlása nem adhat mentesítést a versenyjogi szabályok alkalmazása alól. <http://laws.lp.findlaw.com/fed/041118.html> (2005. 08. 10.)

2. A DRM FOGALMA, FUNKCIÓI

A DRM fogalmának a vele foglalkozó szakirodalomban egyelőre nincs egységesen elfogadott definíciója. A terminológiai bizonytalanságot jól jellemzi, hogy a DRM helyes magyar fordítása is vita tárgya: digitális jogkezelésnek és digitális jogosultságkezelésnek is fordítható, de digitális uralomgyakorlásként is magyarázzák.³

A fordítástól függetlenül⁴ az leszögezhető, hogy a DRM – elnevezéséből (*digital rights management*) adódóan is – csak olyan, szerzői jogilag releváns műfelhasználások esetében jöhet számításba, amelyek valamilyen módon kapcsolatban állnak a digitalizációval.

Annak ellenére, hogy egységes értelmezés tehát jelenleg nem áll rendelkezésünkre,⁵ ezeknek a divergáló meghatározáskísérleteknek az elemzésével azok a fő funkciók mindenesetre megállapíthatók, amelyeket egy DRM-nek (valójában az elektronikus kereskedelem világára kialakított komplex műszaki mechanizmusnak) meg kell valósítania. Egy ilyen rendszer két egymástól jól elkülöníthető, de mégis szorosan összefüggő feladatot tölthet be.

1. Azonosítja a szellemi alkotásokat, az ezeken fennálló jogokat, az alkotókat, egyéb jogosultakat, amely esetben a DRM az igénybevevő szempontjából passzív szerepet tölt be, az azonosításnak ugyanis közvetlen hatása nincs a későbbi „hasznosításra”, akár felhasználásnak minősül az a szerzői jog szempontjából, akár nem (ezt tekinthetjük *digital rights management*-nek, amelynek szerzői jogi megfelelője a jogkezelési adat);
2. A joggyakorlás, illetve annak a korlátai, továbbá az ehhez kapcsolódó díjazási igénynek technikai úton történő érvényesítése, amely feladat ellátása – szintén az igény-

³ Tóth Péter Benjámin a Digital Rights Management or Digital Content Control c. cikkében [http://www.indicare.org/tiki-read_article.php?articleId=67 (2005. 10. 25.)] meggyőzően érvel amellett, hogy a „jogkezelés” fogalma a szerzői jogban egyáltalán nem azokat a funkciókat takarja, mint amelyeket a DRM megvalósít, ezért helytelen a „jogkezelés”-ként való megközelítése azoknak a funkcióknak, amelyeket az ezzel a névvel illetett műszaki megoldások megvalósítanak. Álláspontja szerint itt sokkal inkább digitális uralomgyakorlásról van szó, semmint joggyakorlásról.

⁴ Itt meg kell jegyezni, hogy attól függően, hogy a „digital” jelzõt melyik főnévhez kapcsoljuk, lehet beszélni a „jogok digitális kezeléséről”, illetve a „digitális jogok kezeléséről” is. Míg az előbbi esetben a felhasználás jellegétől függetlenül történő digitális engedélyezés/azonosítás értendő egyértelműen a fogalom alatt, addig az utóbbi esetben a „digitális jog” kifejezés is értelmezést igényelne.

⁵ Werner-Christian Guggemos: Digital Rights Management im praktischen Einsatz. ZUM, 2004. 3. sz., 183. o.; Dean S. Marks, Bruce H. Turnbull: Technical Protection Measures: The Intersection of Technology, Law and Commercial Licenses. E.I.P.R., 2000. 2. sz., 198. o.; Alexander Peukert: Digital Rights Management und Urheberrecht. UFITA, 2002. 3. sz., 690. o.; Jeffrey Cunard, Keith Hill, Chris Barlas: Current Developments in the Field of Digital Rights Management. WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights. Tenth Session Geneva, November 3–5, 2003. http://www.wipo.int/documents/en/meetings/2003/scrr/pdf/scrr_10_2.pdf (2004. 07. 01.); Stefan Bechtold: Vom Urheberzum Informationsrecht, Implikationen des Digital Rights Management. Schriftenreihe Information und Recht Band 33. Verlag C.H. Beck, 2001; Jörg Reinbothe: Private Copying, Levies and DRMs against the Background of the EU Copyright Framework. DRM Levies Conference, 8th September 2003. The Advent of DRM Systems. http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/intprop/news/2003-09-speech_en.htm (2004. 07. 01.); Niels Rump: Definition, Aspects, and Overview. In: Becker, Buhse, Grünnewig, Rump: Digital Rights Management. Technological, Economic, Legal and Political Aspects. Springer, 2004; Schippan, Martin: Rechtsfragen bei der Implementierung von Digital Rights Management-Systemen. ZUM, 2004. 3. p. sz., 189. o.

bevevő nézőpontjából tekintve – aktívnak mondható, hiszen annak közvetlen hatása van a tartalom „hasznosítására” (*management of digital rights*, amelynek szerzői jogi megfelelője a hatásos műszaki intézkedés).

A DRM talán leggyakrabban alkalmazott funkciója – a hozzáférésnek az engedély terjedelméhez idomuló korlátozása útján – a művek, kapcsolódó jogi teljesítmények biztonságos terjesztésének lehetővé tétele. Ilyen korlátozás például a DVD-ken alkalmazott ún. régió-kód, a televíziós csatornák kódolása, illetve a legtöbb irodai szoftver által biztosított egyszerű, jelszavas hozzáférés-korlátozás.

A másolásvédelem a DRM hozzáférés-korlátozó funkciójának legjellemzőbb, gyakran az adott rendszer által teljesíteni képes kizárólagos eleme, a többszörözés tiltása, korlátozása azonban az összetett rendszereknek is gyakorta legfontosabb aktív eleme.

A tartalom sértetlenségének védelme különös jelentőségű az olyan tartalmak DRM-mel való védelme esetében, amelyek önmagukban is kulturális, művészeti, és ebből következően általában gazdasági értéket is képviselnek – tehát tipikusan a szerzői jogi védelem alatt álló alkotások és egyéb teljesítmények védelménél. Ezeknek a megoldásoknak az elsődleges célja az intenzív hozzáférés megakadályozása, a tartalom integritásának, eredetiségének megőrzése, illetve egyes meghatározott, ezzel összefüggő felhasználási módok korlátozása, megakadályozása (ún. *content management*). A ma ismert megoldások képesek lehetnének tenni (legalábbis az átlagos felkészültségű felhasználó számára) a fájl későbbi módosítását (például szerzői jogi értelemben vett átdolgozását), és alkalmasak a nyomtatás (szerzői jogi értelemben vett többszörözés, azaz a kiterjesztett hozzáférés) megakadályozására is.

Sokan a DRM-nek részének tekintik a *rightsclearing*-et is, amelynek elsődleges funkciója egy-egy mű vagy más teljesítmény jogosultjának a beazonosítása, megtalálása.

Egyes szerzők a DRM elemének szokták tekinteni a különféle *micropayment*-rendszereket is, amelyek a felhasználás ellenértékéért a jogosultat megillető jogdíj elektronikus úton történő megfizetését szolgálják. Gyakran előfordul azonban, hogy a jogosult a művét, teljesítményét, adatbázisát DRM-mel védi, a tartalomhoz való hozzáférést, annak felhasználását viszont ingyenesen kívánja biztosítani, ilyenkor az esetleges DRM-rendszer értelemszerűen nem tartalmaz fizetési elemet. Emellett azonban érdemes megjegyezni, hogy a DRM alkalmazására az esetek egyre jelentősebb részében szinte csak azért kerül sor, hogy segítségével az említett *micropayment*-rendszerek megfelelő működését a szolgáltatók biztosítsák. Ezért helyesebb az a megközelítés, miszerint a *micropayment*-megoldások a DRM-nek mint üzleti modellnek részei, de szerzői jogilag nem tekintendők a DRM részének.

Ezen üzleti és műszaki funkciók közül nem mind értelmezhető szerzői jogi szempontból, ami másként megfogalmazva azt is jelenti: nem minden DRM-funkció áll a szerzői jogi szabályrendszer hatálya, védelme alatt. Nem állítható az sem, hogy az egyes funkciók teljes egészükben behelyettesíthetők lennének egy-egy szerzői jogi fogalommal, de a hozzáférés-korlátozás, másolásvédelem és az integritásvédelem a hatásos műszaki

intézkedés,⁶ míg a *rightsclearing* a jogkezelési adat fogalmával⁷ rokonítható. A pontos megfeleltetést a cikk a szerzői jogi fogalmak részletes elemzésével végzi el.

3. A MAGYAR SZABÁLYOZÁS BEMUTATÁSA

A fentebb mondottakból kiderült, hogy a DRM önmagában nem tekinthető szerzői jogi fogalomnak, ezért ebben a formában nemcsak a szakirodalomban és a nemzetközi és a közösségi jogi jogforrások normatív részében sem szerepel, de értelemszerűen nem található meg a fogalom a magyar szerzői jogi szabályozásban sem. Ez a tény azonban korántsem jelenti azt, hogy ne lenne ebben a kérdésben kiterjedt szerzői jogi szabályozási háló.

A DRM-re vonatkozó magyar szerzői jogi szabályozás alapja részint a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) által 1996. december 20-án elfogadott Szerzői Jogi Szerződés (WIPO Copyright Treaty; WCT) és az Előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződés (WIPO Performances and Phonograms Treaty; WPPT),⁸ valamint az információs társadalomban érvényesülő szerzői és kapcsolódó jogok egyes kérdésekben történő összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv⁹ (a továbbiakban: Infosoc-irányelv). E joganyagok részletes vizsgálatát jelen cikkben ugyan nem végezzük el, ugyanakkor ahol a magyar szabályozás értelmezése szükségessé teszi, utalunk rá.

4. VÉDELLEM A MŰSZAKI INTÉZKEDÉS MEGKERÜLÉSÉVEL SZEMBEN

Az Szjt. a szerzői jog megsértésének következményeiről szóló XIII. fejezete az alábbiak szerint rendelkezik a műszaki intézkedések védelméről.

⁶ A másik oldalról megközelítve a DRM-nek a szerzői jogilag releváns célja is csak részben azonos a hatáson műszaki intézkedésével: a két fogalom metszéspontját a jogosultnak és a jogszerű felhasználónak a jogsértésektől való védelme jelenti. A két fogalom tehát nem mindenben fedi egymást: a hatáson műszaki intézkedés nemcsak digitális lehet, a DRM-nek pedig nemcsak a tartalom védelme lehet az egyedüli célja, bár szerzői jogilag kétségtelenül ez a meghatározó eleme.

⁷ Ugyanakkor a DRM részeként nemcsak a szerzői jogi értelemben vett jogosult által elhelyezett információk kerülhetnek feltüntetésre egy műpéldánnyal kapcsolatban. Ide tartozhatnak a DRM üzemeltetője, alkalmazója által szükségesnek ítélt adatok is, amelyek nem feltétlenül kapcsolódnak a műhöz. Tehát a DRM informatív adattartalma szélesebb körű lehet, mint azon adatok köre, amelyek a szerzői jogi jogkezelési adat fogalmába beletartoznak, de kétségtelen, hogy ezek legnagyobb részét a szerzői jogi jogkezelési adat fogalma alá is besorolhatók.

⁸ A szerződések előkészítése 1991-ben kezdődött meg, annak eredeti célja olyan nemzetközi szerzői jogi szabályozás kialakítása volt, amely a szerzőknek és más jogosultaknak biztosítja, hogy jogaikat digitális környezetben is érvényesüljenek. A WCT 2002. március 6-án, a WPPT 2002. május 20-án lépett hatályba.

⁹ A WIPO-szerződések az Európai Közösség szempontjából ún. vegyes szerződések, mivel azt a Tanács is, de a tagállamok is külön-külön is aláírták.

„Védelem a műszaki intézkedések megkerülésével szemben

95. § (1) A szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni a szerzői jog védelmére szolgáló hatásos műszaki intézkedés megkerülésére, feltéve, hogy az említett cselekményt olyan személy hajtja végre, aki tudja, vagy akinek az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a cselekmény célja a műszaki intézkedés megkerülése.

(2) A szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni olyan eszköz, termék vagy alkatrész előállítására, behozatalára, terjesztésére, eladására, bérbeadására, eladás vagy bérbeadás céljából történő reklámozására, kereskedelmi céllal való birtoklására, illetve olyan szolgáltatás nyújtására,

a) amelyet a hatásos műszaki intézkedés megkerülése céljából kínálnak, reklámoznak vagy forgalmaznak;

b) amelynek a hatásos műszaki intézkedés megkerülésén kívül nincs számottevő gazdasági jelentősége, illetve célja; vagy

c) amelyet elsősorban a hatásos műszaki intézkedés megkerülésének lehetővé tétele vagy megkönnyítése céljából terveztek, gyártottak, alakítottak át, illetve teljesítettek.

(3) Az (1) és a (2) bekezdés alkalmazásában műszaki intézkedés minden olyan eszköz, alkatrész vagy technológiai eljárás, illetve módszer, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket – rendeltetésszerű működése révén – megelőzze, illetve megakadályozza. A műszaki intézkedést akkor kell hatásosnak tekinteni, ha a mű felhasználását a jogosultak a hozzáférést ellenőrző vagy védelmet nyújtó olyan eljárás – különösen kódolás vagy a mű egyéb átalakítása, vagy másolatkészítést ellenőrző mechanizmus – útján ellenőrzik, amely alkalmas a védelem céljának elérésére.

(4) Az (1) és a (2) bekezdésben foglalt rendelkezések nem érintik az 59. §-ban és a 60. § (1)–(3) bekezdéseiben foglalt rendelkezések alkalmazását. Szoftver esetében a (2) bekezdést csak olyan eszköz, termék vagy alkatrész forgalomba hozatalára vagy kereskedelmi céllal történő birtoklására kell alkalmazni, amelynek egyedüli szándékolt célja, hogy megkönnyítse a szoftver védelmére szolgáló műszaki megoldás engedély nélküli megkerülését vagy eltávolítását”.¹⁰

A hatályos magyar szabályozás jelentős újításokat hoz a korábbi szöveghez képest, ugyanakkor csupán pár helyen tér el az Infosoc-irányelv rendelkezéseitől, így az átültetés kis túlzással mechanikusnak mondható. Ilyen eltérés, hogy amíg az Infosoc-irányelv a műszaki intézkedés 6. cikk (3) bekezdése szerinti fogalmába csak a technológiát, eszközt vagy alkatrészt érti bele, addig az Sztj. módosított szövege – a korábbi szabály elemeit részben meghagyva – a módszert is említi, amely alkalmas lehet védelmi feladatok ellátására, ugyanakkor elhagyja a termék kifejezést. Tekintettel arra, hogy az Infosoc-irányelv a műszaki

¹⁰ Az Sztj. 1999-es megalkotásakor Magyarország már megerősítette a WIPO-szerződéseket, ismert volt továbbá az Infosoc-irányelv Európai Bizottság által készített tervezete is, amelynek kapcsán az indokolás kiemelte, hogy az új Sztj. szövege azt is figyelembe vette. Mivel az Infosoc-irányelv az első tervezetétől az elfogadásig maga is jelentős módosításokon ment keresztül, ezért annak átültetésekor (2003-ban) az 1999-ben elfogadott szabályozást jelentős mértékben át kellett dolgozni.

intézkedések vonatkozásában csak minimumszabályokat állapít meg, ezért a tagállamok számára nyitva áll a lehetőség, hogy a védett tárgyak körét az Infosoc-irányelvnel szélesebben határozzák meg – mint tette azt a magyar jogalkotó.

Az Sztj. fogalma értelmében azon eszközt, alkatrészt, technológiai eljárást, illetve módszert, terméket, eljárást vagy módszert kell műszaki intézkedésnek tekinteni, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog¹¹ jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket megelőzze, megakadályozza.¹² A technológiai értelemben semleges és ebből következően időtálló szabályozás érdekében a jogalkotó – a WCT 11. Cikk, illetve a WPPT 18. Cikk mintáját követve – nem határozta meg tételesen a védendő műszaki intézkedéseket. Ezzel együtt azonban nem minden műszaki intézkedést véd a jogszabály, csupán azokat, amelyek hatásosnak minősülnek. E szabályozási technika ugyancsak megfelelt a WIPO-szerződésekben alkalmazott megoldásnak.

A műszaki intézkedés védelmének további feltétele, hogy az a szerzői jog védelmét szolgálja, amely alapján vizsgálni szükséges a műszaki intézkedés alkalmazásának eredeti célját. Az idézett rendelkezés következtében olyan érvelés is elképzelhető, hogy amennyiben az adott technológia alkalmazásának eredeti célja nem szerzői művek, illetve teljesítmények oltalmazása volt, úgy az akkor sem részesülhet önálló védelemben, amennyiben a vizsgált eljárás egyébként – akár közvetlenül is – a szerzői jog védelmét biztosítja.¹³

A magyar szabályozás, az Infosoc-irányelv megoldását követve – eltérően a WIPO-szerződések rendelkezéseitől – részletesen szabályozza, hogy mely esetben kell a műszaki intézkedést hatásosnak tekinteni. Ezek szerint az a műszaki intézkedés minősül hatásosnak,

¹¹ Ezzel a kérdéskörrel az USA fellebbviteli bírósága a *Lexmark Interntational Inc. v. Static Control Components Inc.*-ügyben már foglalkozott, amikor – más okok mellett – arra hivatkozással nem vizsgálta annak kérdését, hogy egy védelmi technológia a szerzői jog szempontjából hatásos műszaki intézkedésnek minősül-e, mivel maga a védelem tárgya (adott esetben egy nyomtatópatron szoftvere) nem állt szerzői jogi védelem alatt. www.eff.org/legal/cases/Lexmark_v_Static_Control/20041026_Ruling.pdf (2005. 08. 10.)

¹² Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a magyar szabály alapjául szolgáló WCT 11. Cikke, illetve a WPPT 18. Cikke csak a szerzők, illetve előadóművészek vagy hangfelvétel-előállítók által alkalmazott műszaki intézkedéseket védi a megkerüléstől. A gyakorlatban – elsősorban a tetemes költségigények miatt – az eredeti szerzői jogi jogosultak, a legnagyobb hangfelvétel-előállítókat leszámítva, azonban nem képesek műszaki intézkedésekkel ellátni műveik többszörözött példányait, ezt a munkát helyettük mások végzik el. Kétségtelen tény ugyanakkor, hogy a szabálynak a célját is figyelembe vevő tág értelmezése lehetőséget ad arra, hogy a szerzők által alkalmazott műszaki intézkedések mellett a védett tárgyak közé soroljuk a szerzők engedélyével mások által alkalmazott műszaki intézkedéseket is.

¹³ Ezzel összefüggésben meg kell említeni, hogy a *Sony v. Stevens*-ügyet tárgyaló ausztrál bíróság első fokon azt állapította meg, hogy a Sony PlayStation játékok másolásvédelmét biztosító eljárás nem minősülhet a szerzői jog szempontjából műszaki intézkedésnek. A bíróság levezetése szerint ugyanis a Sony eszköze nem közvetlenül a másolást gátolta, hanem azt csupán értelmetlenül tette azáltal, hogy a másolt lemezeket nem lehet a PlayStation játékkonzollal lejátszani. A Sony elsősorban így a szerzői jogilag irreleváns érzékelést akadályozta eljárásával, a szerzői jogi felhasználás (a többszörözés) korlátozása csupán ennek közvetett következménye volt. A másodfokon eljáró szövetségi bíróság szerint azonban ez a közvetett hatás is elégséges lehet a műszaki intézkedés védelméhez. A 2005. október 6-án jogerős ítéletet hozott High Court of Australia az első fokkal értett egyet, így döntése értelmében nem minősülhet a szerzői jog szempontjából hatásos műszaki intézkedésnek a Sony PlayStation védelmére alkalmazott eljárás. http://www.austlii.edu.au/au/cases/cth/federal_ct/2002/906.html (2005. 08. 11.) http://www.austlii.edu.au/au/cases/cth/high_ct/2005/58.html (2005. 10. 26.)

amelynek során a mű felhasználását a jogosultak a hozzáférést ellenőrző vagy védelmet nyújtó olyan eljárás, így például kódolás vagy másolásvédelem útján ellenőrzik, amely alkalmas a védelem céljának elérésére. A műszaki intézkedés hatásosságának a 95. § (3) bekezdésében meghatározott fogalma szerint – szemben a 2004. május 1. előtti helyzettel – a védelem mind a hozzáférést ellenőrző, mind pedig az egyéb felhasználás elleni védelmet nyújtó eljárásokat megilleti. A hatásosság fogalma abból a szempontból is finomodott a módosítás nyomán, hogy most már ténylegesen számításba kell venni a műszaki intézkedésnek a célra való alkalmasságát is.¹⁴ A magyar jogalkotó ezzel a módosítással, az uniós és amerikai mintának megfelelően, jelentősen bővítette a védett intézkedések körét. Ugyancsak nem lényegtelen változás, hogy a műszaki intézkedés csak akkor élvezhet védelmet, amennyiben hatását rendeltetésszerű működése közben fejti ki. Ettől eltérő esetben a védelem technológiai értelemben természetesen lehet hatékony, ugyanakkor jogi védelem nem oltalmazná ezen műszaki intézkedést.^{15, 16}

A hatásosság kritériuma kapcsán szükséges megemlíteni, hogy az korántsem egyenlő a megkerülhetlenséggel, mivel ez ad absurdum azt is jelentené, hogy a megkerülhető műszaki intézkedés nem lenne védett. Egy ilyen értelmű szabály ráadásul valójában feleslegessé tenné a védelmet: a megkerülhetetlen műszaki intézkedést épp megkerülhetlensége miatt nem is szükséges védeni.

A hatásos műszaki intézkedés fogalmának értékelésétől el kell választani azon cselekmények körének elemzését, amelyek tilalmazottak. Ezek tekintetében szintén komplex feltételrendszert alkalmazott a törvény – teljesítve a WIPO-szerződések hatékony jogorvoslatra vonatkozó előírását.

¹⁴ Az 1999-ben elfogadott szöveg szerint az a műszaki intézkedés minősül hatásosnak, amely intézkedés eredményeként a mű csak akkor válik a felhasználó számára hozzáférhetővé, ha a szerző által meghatározott kódot megadta vagy eljárást követte. A definíció abból a szempontból különös figyelmet érdemel, hogy a hatásosság alatt valójában nem a műszaki intézkedés tényleges hatékonyságának fokát kellett érteni, hanem azt, ha a műszaki intézkedés a hozzáférést valamilyen eljárás vagy kód alkalmazásával tudja megakadályozni. Tekintve, hogy a hatásosság definiálása azt eredményezi, hogy a műszaki intézkedések közül is csak a hatásosak kapnak védelmet, a szöveg elemzésével még oda is el lehet jutni, hogy végeredményben a műszaki intézkedéseknek csak az a köre kapott tényleges védelmet, amely eljárás vagy kód alkalmazását igényli a hozzáféréshez.

¹⁵ Érdemes megjegyezni, hogy az USA fellebbviteli bírósága a korábban már említett *Lexmark v. Static Control*-ügyben a hatásosság fogalmával is foglalkozott. Ítéletében a bíróság szép metaforát használva kifejtette, hogy senki nem állíthatja, hogy egy ház hátsó ajtaján lévő zár korlátozza a hozzáférést, ha az első ajtón nincsen zár, továbbá senki nem mondhatja, hogy az ajtón lévő zár korlátozza a hozzáférést, ha ahhoz a fogyasztó a vásárláskor megkapja a kulcsot. www.eff.org/legal/cases/Lexmark_v_Static_Control/20041026_Ruling.pdf (2005. 08. 10.)

¹⁶ Az USA egy másik bírósága a *Realnetworks v. Streambox*-ügyben szintén foglalkozott a hatásosság kérdésével. Az eljárás során a Streambox alperesi pozícióból azzal is védekezett, hogy a Realnetworks által alkalmazott egyik másolásvédelmi eljárás (Copy Switch) azért nem minősülhet a szerzői jog szempontjából hatásos műszaki intézkedésnek, mivel az igénybevevők számos más eszközt is alkalmazhatnak a védett tartalom többszörözésére. Az eljáró bíróság ugyanakkor azt állapította meg, hogy a Copy Switch azért minősül mégis hatásosnak, mivel az a tökéletes digitális másolatok készítését valóban megakadályozza. <http://www.law.uh.edu/faculty/cjoyce/copyright/release10/Real.html> (2005. 08. 10.)

A hatásos műszaki intézkedésekkel kapcsolatban a törvény egyes cselekményekre vonatkozóan a szerzőijog-sértés következményeit rendeli alkalmazni. A szabályozási konstrukcióból egyértelmű, hogy a jogalkotó nem tekintette *sui generis* szerzőijog-sértésnek a műszaki védelem megsértését, hanem „csupán” – jogi fikcióval élve – kis eltéréssel ugyanazokat a jogkövetkezményeket rendelte alkalmazni, mint amelyeket a szerzőijog-sértések esetében kellett – ezzel kívánva teljesíteni a WIPO-szerződések¹⁷ és az Infosoc-irányelv¹⁸ megfelelő jogi védelem biztosítására vonatkozó követelményét.

A szabály 1999-es állapotához képest jelentős változásként értékelhető, hogy a védelem nem csupán a megkerülést lehetővé tévő eszközök behozatalára, gyártására stb. vonatkozik, hanem magára a megkerülésre mint önálló cselekményre is. Ezen túl is bővült azonban a jogsértő cselekmények köre, mivel nevesítésre került az előállítás, behozatal, terjesztés, eladás vagy bérbeadás, eladás vagy bérbeadás céljából történő reklámozás, kereskedelmi céllal való birtoklás, illetve szolgáltatásnyújtás.¹⁹ A magyar szabályozás ugyanakkor nem akadályozza a technika fejlődését, mivel – az Infosoc-irányelv logikáját követve – csak azon berendezések kapcsán tartalmaz tilalmazott cselekményeket, amelyeknek a hatásos műszaki intézkedés megkerülésén kívül nincs számottevő gazdasági jelentősége, illetve célja, vagy amelyeket elsősorban a hatásos műszaki intézkedés megkerülésének lehetővé tétele vagy megkönnyítése céljából terveztek, gyártottak, alakítottak át, illetve teljesítettek.²⁰

A műszaki intézkedéssel kapcsolatos jogsértő cselekmények a ténylegesen megvalósított szerzőijog-sértéstől függetlenül szankcionálandók.²¹ A fentiekben kifejtett elemzés szerint a műszaki intézkedés fogalmi eleme a szerzői jog védelme, de ebből nem következik, hogy abban az esetben, ha a műszaki intézkedés megsértésének eredményeként csak szerzői jogilag irreleváns cselekmények válnak lehetővé, ne valósulna meg a műszaki intézkedés megsértése, mivel a jogsértés megvalósításához nem fűz a törvény „eredmény-feltételt”.

Kiemelendő, hogy az Szjt. – az Infosoc-irányelv nyomán – részletesen szabályozza a hatásos műszaki intézkedés védelmének terjedelmét, lehetővé téve egyes szabad felhasználások

¹⁷ WIPO WCT 11. Cikk, WIPO WPPT 18. Cikk

¹⁸ Infosoc-irányelv 6. cikk (1) bekezdés

¹⁹ Érdekes megfigyelni, hogy a WIPO-szerződések a megkerülés elleni védelmet követelik meg, de nem fejtik ki, hogy mit értenek ez alatt: a közvetlen megkerülést tilalmát vagy az azt elősegítő, előkészítő cselekményeket. A magyar jogalkotó 1999-ben azonban úgy döntött, hogy a megkerülést önmagában nem szankcionálja, és a megkerülés elleni védelemnek elégséges eszköze az előkészületi és a járulékos cselekmények szankcionálása.

²⁰ Ezzel a kérdéskörrel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy az USA-ban a *SONY Corporation of America vs. Universal City Studio*-ügyben az eljáró bíróság 1984-ben hozott ítéletében a videomagnók kapcsán kimondta, hogy nem állapítható meg a szerzői jogok ún. contributory (kb. tevőleges) megsértése olyan technikai eszköz forgalmazása esetén, amelyek alkalmas lényeges nem jogsértő felhasználásra.

²¹ A szerzői jogi törvény magyarázata (szerk.: Gyertyánfy Péter, KJK Kerszöv, Budapest, 2000, 451. o.) ettől eltérő következtetést tartalmaz.

érvényesülését is.²² A WIPO-szerződésekben és így az Sztj. eredeti, 1999-es szövegében sem egyértelműen kezelt problémát az jelentette, hogy a hatásos műszaki intézkedéseknek lehet olyan „mellékhatása”, ami meggátolja a törvény alapján egyébként jogszerű szabad felhasználásokat is.

Az Sztj. új rendelkezései alapján a hatásos műszaki intézkedés ellenére a hozzáférhetővé tételt nem lehet követelni akkor, ha a művet szerződés alapján teszik úgy a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyenileg választhatják meg.²³ Tehát például az előfizetéses internetes építészeti lappal szemben nem lehet a magáncélú másolás lehetővé tételét kérni. Ezzel szemben a reprográfia tekintetében úgy rendelkezett a jogalkotó, hogy a nem szerződéses alapon hozzáférhető művek esetében a műszaki intézkedés ellenére biztosítani kell a magáncélú másolást. A szabad felhasználások közül pedig a társadalmi szempontból talán legfontosabbak tekintetében tartalmaz ilyen szabályt az Sztj.: lehetővé kell tenni a hozzáférést a reprográfiai, az átvételi, egyes archiválási, ideiglenes és iskolai oktatási céllal történő többszörözések esetében, valamint a fogyatékos személyek által történő felhasználásra.²⁴

A szabály tehát két szinten szűri meg a hatásos műszaki intézkedéssel ellátott művekhez való hozzáférést. Először is nem minden offline szabad felhasználás tekintetében kell biztosítani a szerző kizárólagos joga alóli kivétel érvényesülését műszaki intézkedés feloldásával vagy pluszpéldány rendelkezésre bocsátásával, másodsorban pedig soha nem kell feloldani a védelmet a szerződéses alapú internetes felhasználások esetében.

Mivel az üres hordozóra történő magáncélú többszörözés azon felvételek tekintetében, amelyek másolásvédettek, nem lehetséges, ugyanakkor viszont ma még jelentős számú nem védett hordozó van forgalomban, amelyek szabadon többszörözhetők, ezért szükséges a közös jogkezelő szervezetek által alkalmazott díjszabások megállapításánál annak a figyelembevétele, hogy egy-egy hordozón alkalmaznak-e védelmi intézkedést vagy sem.²⁵

²² Az Infosoc-irányelv (35) és (39) preambulumbekendései rögzítik, hogy a díjazás mértékének megállapításánál figyelembe kell venni a műszaki intézkedés alkalmazását, illetve annak mellőzését. Bár a szabályozás alapelveként a műszaki intézkedésnek ad elsőbbséget a szerző jog korlátozásával, illetve az arra vonatkozó kivételekkel szemben, ezzel együtt az Infosoc-irányelv 6. cikkének (4) bekezdése maga írja elő bizonyos esetekben a kivételek és korlátozások érvényre juttatásának kötelezettségét. Meg kell jegyezni e körben, hogy bár a szabályozás logikája éppen arra épül, hogy a digitális és analóg világban azonos szabályok érvényesüljenek, azzal, hogy nem minden esetben biztosítja a korlátozás és kivétel érvényesülését, végső soron maga tesz különbséget az analóg és a digitális világ között. Ennek eredménye ugyanis az, hogy míg egyes interaktív felhasználások esetében a műszaki intézkedés elsőbbséget élvez a szerzői jog korlátozásával vagy az arra vonatkozó kivétellel szemben, addig azokat a műszaki intézkedést nélkülözhetőként is védtelebb analóg világban minden esetben biztosítani kell.

²³ Sztj. 95/A. § (2) bekezdés

²⁴ Sztj. 95/A. § (1) bekezdés

²⁵ Sztj. 20. § (2) bekezdés

5. JOGKEZELÉSI ADATOK

Az Szjt. 96. §-a tartalmazza a jogkezelési adatok védelmével kapcsolatos rendelkezéseket. Mint ahogyan a műszaki intézkedések megkerülése elleni védelem esetében, 1999-ben a jogkezelési adatok tekintetében is a WCT, a WPPT átültetése volt a cél, és az Infosoc-irányelv²⁶ akkor már ismert tervezete szolgált mintául. A szabályozás eredeti kialakítása és későbbi módosítása számos ponton hasonlóságot mutat a műszaki intézkedésekre vonatkozó szabályozás történetével.

A jelenleg hatályos szöveg az alábbi:

„96. § (1) A szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni a jogkezelési adat jogosulatlan eltávolítására vagy megváltoztatására, továbbá olyan művek jogosulatlan terjesztésére, terjesztés céljából történő behozatalára, sugárzására vagy a nyilvánossághoz másként történő közvetítésére, amelyekről eltávolították vagy amelyekben megváltoztatták a jogkezelési adatot, feltéve, hogy a felsorolt cselekmények bármelyikét elkövető személy tudja, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett e személynek tudnia kellene, hogy cselekményével lehetővé teszi, megkönnyíti vagy leplezi a szerzői jog megsértését, vagy mást arra indít.

(2) Jogkezelési adat a jogosultaktól származó minden olyan adat, amely a művet, a szerzőt vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja, vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy jelzéseket is, feltéve, hogy az adatokat a mű példányához kapcsolják, illetve a mű nyilvánossághoz történő közvetítésével összefüggésben jelenítik meg.”

Az idézett szöveg mindösszesen egy helyen tér el az 1999-ben elfogadottól, mivel a jogalkotó akkor 2004. május 1. napjától is a szerzői jog megsértésének következményeit rendeli alkalmazni a jogsértőre, amennyiben tudta, vagy tudnia kellett volna, hogy cselekményével a szerzői jog megsértését leplezi.

A jogszabály 1999-es indokolása – amely kifejezett utalást tartalmaz a WIPO-szerződésekre – szerint védelmet kell biztosítani a művek, az előadások és a hangfelvételek, az érintett jogosultak, valamint a jogosultakat megillető jogok gyakorlójának azonosítására szolgáló elektronikus adatok, továbbá a művel, előadással, hangfelvétellel kapcsolatos jogok gyakorlására vonatkozó elektronikus tájékoztató engedély nélküli eltávolításával, megváltoztatásával szemben, ha az eltávolítást, megváltoztatást végzőnek a körülményekből tudnia kellene, hogy az adatok, illetve a tájékoztató eltávolítása vagy megváltoztatása szerzői jogi jogsértésre ösztönöz, azt lehetővé teszi, elősegíti vagy elleplezi. Az indokolás szerint ugyan-

²⁶ Az Infosoc-irányelv 7. cikke lényegét tekintve változtatás nélkül veszi át a WIPO-szerződések szabályait. Eltérést jelent azonban, hogy az Infosoc-irányelv a nyilvánossághoz közvetítés mellett külön kiemeli, hogy a nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétel esetében is megfelelő jogi védelmet kell nyújtani a tagállamoknak, amennyiben az olyan művel kapcsolatos, amelyről a jogkezelési adatot engedély nélkül eltávolították vagy azt módosították. További lényeges változtatás, hogy az Infosoc-irányelv a védelem körét a műveken, szomszédos jogi teljesítményeken túl kiterjeszti a *sui generis* védelmet élvező adatbázisokra is.

ilyen védelem jár az olyan jogsértés ellen, amelynek során a felhasználónak a körülményekből tudnia kellene, hogy az adatokat, illetve a tájékoztatót engedély nélkül eltávolították vagy megváltoztatták.

A Szjt. idézett rendelkezésének második bekezdése tartalmazza a jogkezelési adat meghatározását, amely a szerzőn kívül kifejezett utalást tartalmaz a szerzői jog egyéb jogosultjaira is. Mint arra az Szjt. kommentárja külön felhívja a figyelmet, a védelem független attól, hogy a jogosult kizárólagos joggal rendelkezik-e vagy sem, illetve hogy egyébként jogosult lenne-e fellépni a szerzői jog megsértése ellen. Ezt támasztja alá az is, hogy a védelem nem csupán a jogosult személyére, hanem a felhasználás feltételeit jelölő adatokra is kiterjedt.

Az Szjt. a jogkezelési adat fogalmát olyan szélesen határozza meg, hogy abba ne csak az elektronikus adatok tartozzanak bele, és – szemben a WIPO-szerződésekkel²⁷ és az Infosoc-irányelvvel – a védelmet sem szűkíti le az elektronikus jogkezelési adatokra. Ebből következően a védelem szempontjából lényegtelen a jogkezelési adat formátuma, illetve az, hogy azt milyen módon kapcsolták a mű egyes példányaihoz.

A fent említett adatok jogosulatlan megváltoztatása, eltávolítása esetén az (1) bekezdés értelmében a szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni, vagyis a törvény azzal a fikcióval él, mintha a jogkezelési adat feltüntetése is szerzői jog lenne. Ugyancsak ezzel a jogkövetkezménnyel jár olyan művek jogosulatlan terjesztése, terjesztés céljából történő behozatala, illetve nyilvánossághoz közvetítése, amelyről a jogkezelési adatot eltávolították vagy azt megváltoztatták. A megoldással kapcsolatban ugyanaz a probléma azonosítható, mint a műszaki intézkedések esetében: a fikció ugyanis itt sem pontosan kapcsolja be a szerzői jogi jogsértések következményrendszerét. Meg kell jegyezni, hogy a „művek jogosulatlan terjesztése, terjesztés céljából történő behozatala, illetve nyilvánossághoz közvetítése, amelyről a jogkezelési adatot eltávolították vagy azt megváltoztatták” fordulat amiatt problematikus, hogy a művek jogosulatlan terjesztése, terjesztés céljából történő behozatala, nyilvánossághoz közvetítése mindenképp a szerzői jog megsértésének következményeit vonja maga után (de nem a fikció, hanem az általános szerzői jogi szabályok alapján) függetlenül attól, hogy azon szerepel-e jogkezelési adat, vagy eltávolították róla. A jogkezelési adattal kapcsolatos jogsértéseket mindenképp meg kell különböztetni az adott műpéldánnyal kapcsolatos egyéb jogsértésektől, és erre éppen az a technika adna dogmatikailag is helyes megoldást, ha a jogkezelési adattal közvetlenül összefüggő jogsértésekre lenne csak alkalmazandó a fikciós szabályozás, míg a jogkezelési adatokkal ellátott vagy attól megfosztott műpéldányokkal kapcsolatos jogsértésekre minden külön utalás nélkül az általános szabályok lennének alkalmazandók.

²⁷ A WIPO-szerződések, illetve az Infosoc-irányelv szerint nem csupán az elektronikus adatok minősülhetnek jogkezelési adatnak, ugyanakkor a szerződések kifejezetten csak az elektronikus jogkezelési adatok engedély nélküli eltávolításának vagy megváltoztatásának tilalmát írják elő. Ebből következően a szerződések és az irányelv lényegét tekintve csak az elektronikus jogkezelési adatok tekintetében tartalmaznak tényleges tilalmat.

A WCT, WPPT szabályainak megfelelően mindkét esetben a jogkövetkezmény alkalmazhatóságának feltétele a felsorolt cselekményeket végrehajtó személy rosszszisztemisége, vagyis az, hogy tudja vagy elvárható gondosság mellett tudnia kellett volna, hogy cselekménye lehetővé teszi vagy megkönnyíti a szerzői jog megsértését. Ezzel kapcsolatban ugyanaz az álláspont képviselhető, mint a hatásos műszaki intézkedések megsértését jelentő cselekményeknél.

Figyelemre méltó, hogy – a WIPO-szerződésekhez és az Infosoc-irányelvhez hasonlóan – az Szjt. nem tilalmazza kifejezetten azt az esetet, amikor egy jogkezelési adattal el nem látott művet – adott esetben hamis vagy megtévesztő – jogkezelési adattal kapcsolnak össze, bár ennek szankcionálása is indokolt lehetne. E problémára csupán a jogkezelési adat „megváltoztatása” fordulat tág értelmezése adhat jelenleg megoldást.

6. A HATÁSOS MŰSZAKI INTÉZKEDÉS JOGI JELLEGÉRŐL

A hatásos műszaki intézkedés megkerülésével szembeni védelem 1999-es bevezetésekor a jogalkotó az Szjt. XIII., a szerzői jog megsértésének jogkövetkezményeiről szóló fejezetében rendelkezett a hatásos műszaki intézkedésre vonatkozó valamennyi kérdésről, a szabályozás alapvetően nem utal a törvény más fejezeteinek alkalmazására. Részben az említett ok miatt a törvényben elszigetelten, a szerzői jogi rendszerbe nem mélyen beleszőve szerepel a rendelkezésegyüttes, ezért ennek a szabálycsoportnak a szerzői jog teljes rendszerében való értelmezése is nehézkes maradt.

A korábban bemutatott szabályok alapján egyértelmű, hogy a hatásos műszaki intézkedés alkalmazása abban az esetben élvez védelmet, ha azt a szerző vagy más jogosult helyezte el a művön. Ebből kétségtelenül következik, hogy a nemzetközi és a közösségi jogalkotó szándéka is az volt, hogy a műpéldánynak a hatásos műszaki intézkedéssel való ellátása feletti rendelkezés lehetőségét azon jogosult számára tartsa fenn, aki egyéb tekintetben is jogosult a mű(példány) feletti rendelkezésre.

A műszaki intézkedés megkerülésének tilalmát biztosító szabálynak egy erre vonatkozó, önálló rendelkezés hiányában is magába kell foglalnia a műszaki intézkedés alkalmazásának jogát is, vagyis azt a lehetőséget, hogy a jogosult kizárólagosan dönthessen a műszaki intézkedés alkalmazásáról. Ezen előfeltétel nélkül a műszaki intézkedés „érintetlenségét” biztosító rendelkezés értelmetlen lenne. E megfontolásból viszont az következik, hogy ha a jogosulttól eltérő személy kíván műszaki intézkedést alkalmazni, akkor ahhoz a jogosulttól kell engedélyt szereznie, illetve arra valamilyen törvényi engedély adhat még alapot. Jelenleg ilyen törvényi engedélyt a jogszabályok nem tartalmazznak, ugyanakkor azonban ténylegesen szinte egyetlen esetben sem a szerzők, illetve az előadóművészek alkalmazzák a műszaki intézkedést. Az eszköz és az alkalmazására vonatkozó igény legfeljebb a hangfelvétel előállításánál jelentkezik, de még gyakrabban a terjesztést, nyilvánosságához közvetítést végző

szolgáltatónál. Ez azonban semmiképp sem jelentheti azt, hogy a felhasználó a műszaki intézkedés alkalmazásánál jogszerűen eltérhetne a felhasználási engedély terjedelmétől, illetve hogy a jogosult hozzájárulásának hiányában is alkalmazhatná a műszaki intézkedést. Ellenkező esetben ugyanis a szerzői rendelkezési jog szűkülése ellentétben állna a műszaki intézkedés bevezetésére vonatkozó indokokkal, hiszen ezek éppen a rendelkezési jog teljességének visszaadását célozták.

Az egyértelműség érdekében érdemes lenne ezért megfontolni egy olyan szabály bevezetését, amely tisztázná a felhasználási engedély és a hatásos műszaki intézkedés viszonyát akár úgy, hogy megdönthető vélelemként a felhasználási engedély beszerzése mellett engedélyt kapna a felhasználó a műszaki intézkedés alkalmazására. A piaci igényekhez alkalmazkodó, lehetséges megoldás lehetne az, hogy a felhasználási engedély alapján – ellenkező kikötés hiányában – a felhasználó jogosult lenne a művet hatásos műszaki intézkedéssel ellátni. Amennyiben ezt a szabályt a felhasználási szerződésekre vonatkozó V. fejezetben helyezné el a jogalkotó, úgy az Sztj. 55. §-a értelmében azt előadóművészi teljesítmények esetében is alkalmazni kellene. A javasolt megoldás biztosítaná a jogosult rendelkezési jogát, másrészt viszont alkalmazkodna ahhoz a gyakorlathoz, amely a művek, teljesítmények felhasználása esetén az utóbbi években elterjedt.

A fenti szabályozási javaslat elfogadása esetén is érdekes helyzetet eredményezhet azonban, ha a művek, teljesítmények felhasználója egyben önálló jogosultnak is minősül. Ez a helyzet például hangfelvételbe foglalt művek, előadóművészi teljesítmények esetében. Mivel ilyenkor az egyes védett tárgyak (tehát a mű, az előadóművészi, hangfelvétel-előállítói teljesítmények) elválaszthatatlanul összeolvadnak, önállóan nem lehet dönteni az egyes tárgyak védelméről: a technika jelenlegi állása szerint vagy mindent lehet védeni, vagy egyetlen alkotóelem sem állhat védelem alatt. Úgy tűnik, hogy a jogosultak eltérő szándéka esetén az ellentét feloldhatatlan. Ha a szerző megtiltja művének műszaki intézkedéssel történő védelmét, a hangfelvétel-előállító – mint önálló jogosult – viszont ragaszkodik ahhoz, az egyetlen lehetőségük az együttműködésről való lemondás. Minden más megoldás valamelyik önálló jogosult rendelkezési jogának sérelméhez vezetne, amely ellentétes a szabályozás céljával.

A hatásos műszaki intézkedések védelmét rendező magyar szabályozás – a szabályok megfogalmazásából és elhelyezéséből adódóan – nem hozott létre új, személyhez fűződő vagy vagyoni jogot, a hatásos műszaki intézkedés alkalmazása, illetve a megkerülés ellen való fellépés dogmatikai értelemben nem tekinthető szerzői jognak. Az Sztj. pontosan meghatározza ugyanis a szerzői jog tartalmát. A 9. § (1) bekezdése szerint a szerzőt a mű létrejöttétől megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége. A vagyoni jogok fogalmát az Sztj. 16. § (1) bekezdése határozza meg, amely szerint az a mű egészének vagy annak azonosítható részének anyagi formában vagy nem anyagi formában történő felhasználására, illetve annak engedélyezésére vonatkozó kizárólagos jog. Az első pillanatban is egyértelműen megállapítható, hogy a hatásos műszaki intézkedés alkalmazása nem tekinthető vagyoni jognak, mivel ez önmagában nem valósít meg felhasználást. A

személyhez fűződő jogok vonatkozásában az Szjt. nem tartalmaz általános meghatározást, ugyanakkor az egyes, személyhez fűződő jogok tételes felsorolásra kerülnek a jogszabály II. fejezetében (szomszédos jogi teljesítmények esetében pedig külön-külön a XI. fejezetben). E szabályok nem tartalmaznak utalást a hatásos műszaki intézkedések vonatkozásában, vagyis ezek alkalmazása nem tekinthető személyhez fűződő jognak sem.

Mindebből *ad absurdum* akár arra lehet következtetni, hogy a hatásos műszaki intézkedés alkalmazása és az ennek megsértése elleni fellépés lehetősége nem tartozik a szerző jogai közé. A fentiek alapján az leszögezhető, hogy a hatásos műszaki intézkedés alkalmazása nem tekinthető az Szjt. alapján sem a vagyoni, sem a személyhez fűződő jogok körébe tartozónak, ugyanakkor az ennek ellenére sem vitatható, hogy a hatásos műszaki intézkedés alkalmazásáról való döntés is a szerzőnek a mű feletti kizárólagos rendelkezési jogának része. A problémát itt nyilvánvalóan az okozza, hogy a szerzői jog tartalmát a 9. § leszűkíti vagyoni és személyhez fűződő jogokra. Abban az esetben, ha ezek a nevesített jogok csak példálózva, vagy egyáltalán nem szerepelnének a törvény idézett szakaszában, a hatásos műszaki intézkedés alkalmazásának lehetősége is könnyedén besorolható lenne, mint a szerző kizárólagos rendelkezési jogának egyéb, személyhez fűződő vagy vagyoni jognak nem minősülő eleme.

Kiemelendő, hogy a gyakorlatban többnyire nem a szerző maga, hanem a felhasználó alkalmaz hatásos műszaki intézkedést. Ezt azonban a hatályos szabályozás szerint csak olyan terjedelemben alkalmazhatja, amekkora terjedelemben erre a szerzővel kötött felhasználási szerződése jogosítja. Ugyanis ennek a célja a 95. § (3) bekezdése alapján az, hogy a jogosult által nem engedélyezett cselekményt megakadályozza. Ebből pedig az következik, hogy ha a hatásos műszaki intézkedés a szerző által engedélyezett cselekményt is akadályoz, akkor abban a terjedelmében (ha ez műszakilag lehetséges) megkerülhető. Ha pedig a nem engedélyezett cselekményt nem akadályozza meg a műszaki intézkedés, akkor nem tekinthető hatásosnak, és így nem is áll védelem alatt.

Ezt a megközelítést támasztja alá az is, hogy a hatásos műszaki intézkedés megsértése csak akkor vonhatja maga után a törvényben megállapított szankciókat, ha az a hatásos műszaki intézkedés „a szerzői jog védelmét szolgálja”. E fordulatból következően a műszaki intézkedés megkerülését is csak annyiban védi a törvény, amennyiben az a szerzői jog által védett „tárgyat” óv. E körbe a szerzői műveken kívül a törvény 99. §-ában szereplő utalószabály alapján beletartoznak a szomszédos jogi teljesítmények és a *sui generis* védelmet élvező adatbázisok is. De semmiképp sem tartoznak ide a már nem védett alkotásokat védő műszaki intézkedések.

A törvény nem kapcsolja össze a szerzői jogi jogsértéseket és a hatásos műszaki intézkedés megsértését. Azaz nem szükséges önmagával a műszaki intézkedés megkerülésével egyszerre, vagy azt követően az Szjt.-ben meghatározott, személyhez fűződő vagy vagyoni jogi jogsértést megvalósítani, a hatásos műszaki intézkedés megsértése önmagában is alapot ad igény támasztására mind az Szjt., mind pedig a Btk. alapján.

A dogmatikai besorolás nehézsége felbukkan az Szjt. 95. § (1) bekezdésének a „szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni” fordulatának értelmezésénél is. A fikció kodifikációs technikája feltehetőleg azt kívánja elérni, hogy a hatásos műszaki intézkedést megsértő egyes cselekmények ugyanúgy kerüljenek megítélésre, mint a szerzői jogi jogsértések.

Meg kell azonban jegyezni, hogy alaposabb vizsgálat egyértelműen azt mutatja, hogy a hagyományos polgári jogi felelősségi rendhez kapcsolódó, szintén hagyományos szankció-rendszert tükröző szerzői jogi jogkövetkezmények korántsem a hagyományos feltételrend szerint alkalmazandók itt. A hatásos műszaki intézkedések megkerülésére és az ún. előkészületi cselekményekre különböző mérce alkalmazandó. A megkerülés esetében mind az objektív felelősségen alapuló jogkövetkezmények [Szjt. 94. § (1) bekezdés], mind a kártérítés mint jogkövetkezmény [Szjt. 94. § (2) és Ptk. 339. § (1) bekezdés] alkalmazhatók. A tárgyalt 95. § (1) bekezdésének utolsó fordulata azonban a fenti (objektív jellegű, illetve kártérítési alapon nyugvó) jogkövetkezményeket akkor engedi csak alkalmazni, ha a megkerülést olyan személy hajtja végre, aki tudja vagy akinek az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a cselekmény célja a műszaki intézkedés megkerülése. Ennek az utóbbi fordulatnak a bevezetésével az objektív jogkövetkezmények érvényesítéséhez is meg kell felelni tulajdonképpen a felróhatóság szabályainak, ami már eleve eltérést jelent a „rendes” szerzői jogi jogsértések esetében alkalmazandó szankció-rendszertől. (Ez eredményét tekintve alacsonyabb szintű védelmet ad a hatásos műszaki intézkedések megsértése ellen, mint a „rendes” szerzői jogi jogsértések ellen.) Az előkészítő cselekményeknél viszont csak abban az esetben kell vizsgálni a felróhatóságot [és a 94. § (2) bekezdésének utaló szabálya alapján kizárólag a Ptk. szabályai szerint], ha a jogosult kártérítési igényt is akar érvényesíteni, tehát ezen cselekmények esetében nem vizsgálandó az objektív jogkövetkezmények érvényesítésekor a tudati állapot, vagyis a tiszta polgári jogi rendszer érvényesül.

A cselekvő tudatának ilyen vegyes módon történő értékelése álláspontunk szerint idegen a szerzői jog egészében érvényesülő objektív felelősségi szabályoktól, és nem állítható az sem, hogy a közösségi vagy a nemzetközi jogi elvárások kényszerítették volna a magyar jogalkotót ennek a rendszernek a létrehozására.

Mindezek után felmerül a kérdés, hogy vajon hogyan illeszkedik a hatásos műszaki intézkedések megsértése ellen való fellépés törvényi biztosítása a szerzői jog rendszerébe.

Jelen cikk készítéséig mindössze egy olyan bírósági eljárás vált ismertté, amelynek alapproblémája – legalábbis részben – a hatásos műszaki intézkedés megkerülésének védelmére vonatkozó szabályok értelmezése, annak jogi jellege volt. Az Amerikai Egyesült Államok fellebbviteli bírósága (*United States Court of Appeals for the Federal Circuit*) által a *Chamberlain v. Skylink* ügyben 2004. novemberében kihirdetett ítélet szerint a műszaki intézkedésekre vonatkozó szabályokat bevezető *Digital Millennium Copyright Act* nem új „tulajdonjogot” (*property right*), hanem új kereshetőségi esetet hozott létre felelősségi

alapon („... *the DMCA's anticircumvention provisions ... establish[es] causes of action for liability*”).²⁸

Ennél azonban álláspontunk szerint tovább lehet menni: a fenti elemzésből ugyanis kiderül, hogy a WCT és a WPPT, valamint ennek alapján az Infosoc-irányelv, továbbá a magyar szabályozás olyan új szerzői jogosultságot hozott létre, amely kétségtelenül a szerzői jog mint kizárólagos rendelkezési jog része, de nem tekinthető sem vagyoni, sem személyhez fűződő jognak. Terjedelmét a szerző (vagy más jogosult) határozza meg közvetlenül a felhasználási engedély terjedelmében, és a megsértése esetén érvényesíthető jogkövetkezmény-rendszer is kézenfekvő módon simulhat a szerzői jogi jogsértések esetére alkalmazandó jogkövetkezmény-rendszerhez.

Úgy véljük, hogy ezek tükrében semmi akadályja nem lenne annak, hogy a törvényben is egyértelművé váljon, hogy itt valójában a szerzőt szintén a művével összefüggésben megillető jogról van szó, amelynek gyakorlását átengedheti másnak.

A jelenlegi szabályozás összesen egy ponton nem felel meg ennek a szemléletnek. Az Szjt. 9. § (1) bekezdésének kizárólagos felsorolása alapján a szerzőt csak személyhez fűződő és vagyoni jogok illetik. A fentiek alapján azonban belátható, hogy a műszaki intézkedéssel való ellátás lehetősége nem felel meg sem a személyhez fűződő, sem a vagyoni jog fogalmának, ugyanakkor kétségtelen, hogy a szerző kizárólagos engedélyezési joga részének kell azt tekinteni. Az Szjt. dogmatikai rendszere ebből a szempontból tehát abban az esetben lehetne teljesen zárt, ha a 9. § (1) bekezdés felsorolása nem kimerítő, hanem példálózó lenne.

Ebben az esetben azonban a teljes integráció érdekében megfontolandó lenne a 95. §-beli szankciórendszer feltételeinek teljes hozzáigazítása a 94. §-ban foglalt szerzői jogi szankció-rendszerhez.²⁹

7. A JOGKEZELÉSI ADAT JOGI JELLEGÉRŐL

A jogkezelési adat védelmére vonatkozó szabályok (Szjt. 96. §) jogi jellege kettős arcot mutat. Egyrészt kétségtelenül kimutatható annak személyhez fűződő jogi jellegzetessége, hiszen jogkezelési adatnak minősül egyebek között a szerzőt vagy a műre vonatkozó más jo-

²⁸ A szakirodalomban egyedül *Tóth Péter Benjámín* foglalkozik a DRM jogi természetének meghatározásával, ő azonban a jelen cikkben meghatározott kereteken jóval túllép: nem a hatásos műszaki intézkedést kívánja elhelyezni a szerzői jog rendszerében, hanem a DRM teljes rendszerét kívánja a jog fogalmaival értelmezni, így jut arra a következtetésre, hogy a DRM, túllépve a jog által szabott kereteken, új uralmi helyzetet garantál a tartalmak birtokosai számára, ami azonban nem mindig felel meg a jog biztosította mozgásterüknek.

²⁹ A teljes tanulmány megvitatása során *dr. Faludi Gábor* vetette fel azt a gondolatot, hogy a szerző egy új jogának külön nevesítése helyett a hatásos műszaki intézkedés megsértését a felhasználási cselekményhez is lehetne kapcsolni oly módon, hogy az erről rendelkező szabály a felhasználásra vonatkozó általános rendelkezéseket követően kerülne elhelyezésre a törvényben. Álláspontunk szerint a javaslat a tanulmányban megfogalmazottaktól sem áll távol.

gosultat azonosító adat. Kétségtelen, hogy a 99. § alapján a fenti felsorolás magában foglalja a szomszédos jogi jogosultakat is, mivel csak ilyen értelmezéssel hozható összhangba ez a rendelkezés az Infosoc-irányelv 7. cikk (2) bekezdésével. A szerzőt, illetve kapcsolódó jogi jogosultat azonosító adat elsősorban a név, amelynek feltüntetése személyhez fűződő jogi védelem alatt áll.

A jogkezelési adat azonban ugyanakkor több is, mint névvédelem, hiszen az magába foglalhatja nemcsak a szerző, hanem a mű, illetve a műre vonatkozó jogok azonosítását, a felhasználás feltételeiről szóló tájékoztatást. A jogkezelési adatok e második csoportjának védelméről azonban mindazt elmondhatjuk, amit korábban a hatásos műszaki intézkedések védelméről: bevezetésének célja nem új *sui generis* jog létrehozatala volt.

A személyhez fűződő jogi gyökerektől azonban jelentős mértékben eltávolodik a jogkezelési adat védelme: névfeltüntetési joggal – mint személyhez fűződő joggal – sem rendelkezik a szerzői jog valamennyi jogosultja, csupán a szerzők és – korlátozott terjedelemben – az előadóművészek. Lényegét tekintve személyhez fűződő jognak minősülő névfeltüntetési jog illeti meg továbbá korlátozott terjedelemben a hangfelvétel-előállítókat, illetve a rádió- és televíziószervezeteket is. A filmelőállítók maguk azonban semmilyen személyhez fűződő joggal nem rendelkeznek. Szintén nem illeti névfeltüntetési jog a felhasználót, akinek neve azonban szerepelhet jogkezelési adatként a művön.

Mivel álláspontunk szerint a filmelőállítóra vonatkozó adatok is jogkezelési adatnak minősülnek, így annak eltávolítására, megváltoztatására a szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni. Mint korábban bemutattuk, a jogkezelési adat személyhez fűződő jogi jellegzetességeket mutat, így az adatok védelmére vonatkozó szabályok végső soron olyan jogosultra is kiterjesztik a személyhez fűződő jogi típusú védelmet, amelyeket a jogalkotó eredetileg nem akart védelemben részesíteni. A gyakorlatban ugyanis a filmelőállítókat – mint jogosultakat – azonosító jogkezelési adat eltávolítása, megváltoztatása esetén megnyílik az út a nevezett szervezetek előtt a keresetindításra, aminek során a személyhez fűződő jogok megsértése esetén alkalmazható szankciókkal (Sztj. 94. §) pontosan megegyező igényeket támaszthatnak a jogsértővel szemben.

A gyakorlatban a jogosult nevét megjelenítő jogkezelési adat eltávolítása esetén a személyhez fűződő jogokkal nem rendelkező jogosult filmelőállító kérheti az Sztj. 94. §, továbbá – az ott meghatározott körülmények teljesülése esetén – a Btk. 329/C. § (Jogkezelési adat meghamisítása) szerinti szankciók alkalmazását. Az önálló személyhez fűződő jogokkal rendelkező jogosult szerző a fent említett Sztj. 94. § és Btk. 329/C. § mellett esetleg igényt támaszthat a 329/A. § szerinti szerzői és szomszédos jogok megsértése miatt is. Ez utóbbi igény feltétele természetesen, hogy a személyhez fűződő jogok megsértése kárt okozzon a jogosultnak.